

Gemeente Den Haag, dienst publiekszaken
Bewonersbijeenkomst Leidschenveen 6 september 2023

<u>Locatie</u>	Bibliotheek Leidschenveen, Emmy Belinfantedreef 7, Den Haag
<u>Tijd</u>	19.30 – 21.15
<u>Deelnemende organisaties</u>	Bewonersorganisatie Leidschenveen Hoogheemraadschap Delfland Gemeente Den Haag GGD (RIVM) Omgevingsdienst Haaglanden
<u>Presentaties</u>	Piet Hein Daverveldt (dijkgraaf Hoogheemraadschap van Delfland), Arjen Kapteijns (wethouder gemeente Den Haag) Adviseur medische milieukunde namens de GGD
<u>Gespreksleider</u>	Lars Walder
<u>Verslag</u>	Christine van Spanning (Notuleerservice Nederland)

1. Welkom

Lars Walder opent de bijeenkomst en heet de deelnemende organisaties en circa 50 genodigde bewoners van harte welkom in de bibliotheek. Deze bijeenkomst is georganiseerd door het Hoogheemraadschap van Delfland en de gemeente Den Haag in samenwerking met de bewonersorganisatie Leidschenveen. Lars Walder is gevraagd om de avond te begeleiden als externe en onafhankelijke gespreksleider. Na afloop van deze besloten informatiebijeenkomst voor bewoners, is er gelegenheid voor de pers om vragen te stellen.

Doel van deze bijeenkomst is bewoners te informeren over de vondst van PFOS in de sloten op het bedrijventerrein Forepark en de sloten in de woonwijk Leidschenveen.

Ook Niels Hunck, voorzitter van de bewonersorganisatie Leidschenveen, heet iedereen van harte welkom. Veel bewoners zijn geschrokken van de vondst van PFOS in de wijk en hebben veel vragen. Hij hoopt dat deze vragen vanavond worden beantwoord.

2. Presentaties

Hoogheemraadschap van Delfland

Het woord is aan Piet Hein Daverveldt, dijkgraaf van het Hoogheemraadschap van Delfland. Hij begint zijn presentatie met een korte animatie waarin wat meer wordt verteld over PFAS. In Leidschenveen is de stof PFOS gevonden. Dit is een chemische stof die tot de PFAS-familie behoort. PFAS en PFOS worden gebruikt om o.a. producten water-, vet- en vuilafstotend te maken. Het komt voor in veel producten en ze zijn dus overal om ons heen aanwezig. PFAS zijn stoffen die schadelijk

kunnen zijn voor mens en milieu en niet afbreekbaar is. Om deze reden pleiten de Waterschappen in Europees verband voor een verbod op de productie en het gebruik van PFAS.

De dijkgraaf schetst vervolgens welke activiteiten tot nu toe door het hoogheemraadschap zijn uitgevoerd en wat de vervolgstappen zijn. Dit traject is begonnen in 2020 met een waterbodemming die is gedaan omdat het hoogheemraadschap voornemens was om te gaan baggeren. In een sloot op het bedrijventerrein Forepark in Leidschenveen werden PFOS-waardes gemeten die boven de RIVM-richtlijn voor de waterbodem lagen. Vervolgens zijn waterbodemmingen gedaan in de woonwijk. Daar lagen de waardes ver onder de norm. Alle meetresultaten worden gedeeld in een landelijke database, Informatiehuis Water.

Naar aanleiding van publicatie van Pointer over een afwijkende, hoge meting in de database, heeft het hoogheemraadschap in juli 2023 een nieuwe, versnelde meting gedaan. De gemeten waardes zijn zeer variabel, maar liggen wel boven de norm voor het oppervlaktewater. Daarop zijn er maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat het vervuilde water niet in de woonwijk terecht kan komen en is, in samenwerking met de Omgevingsdienst Haaglanden, een brononderzoek in gang gezet. Verder is nog eens op veertien punten gemeten in het bedrijventerrein en de woonwijk en is het RIVM naar aanleiding van deze meetresultaten gevraagd om een advies. De dijkgraaf heeft de kernpunten daarvan in zijn presentatie samengevat. Alle presentaties worden als bijlage bij dit verslag met de bewoners gedeeld.

Kijkend naar de vervolgstappen is het hoogheemraadschap voornemens om de vervuilde sloot uit te baggeren. Het moment waarop dat gaat gebeuren, is afhankelijk van de resultaten van het brononderzoek. Het hoogheemraadschap blijft de ontwikkelingen monitoren, zeker omdat de meetresultaten sterk variëren. Als daar bijzonderheden uit naar voren komen, worden bewoners daarover geïnformeerd. De afdamming van de sloot blijft voorlopig gehandhaafd om het risico dat er vervuild water de woonwijk in kan komen, zo klein mogelijk te houden.

Gemeente Den Haag

De tweede spreker is Arjen Kapteijns, wethouder van de gemeente Den Haag en onder andere verantwoordelijk voor duurzaamheid. Net als alle betrokkenen, is hij overvallen door de berichtgeving in juli over de verontreinigde sloot. Hij begrijpt goed dat dit bij bewoners heeft geleid tot onrust en zorgen. Daarom denkt hij dat het goed is dat deze avond wordt georganiseerd om bewoners te informeren en vragen te beantwoorden.

Hij is blij dat de diverse betrokken partijen goed met elkaar samenwerken, ook met de bewonersorganisatie Leidschenveen. De wethouder zegt toe er zorg voor te dragen dat de samenwerking goed blijft verlopen. Hij hoopt dat het brononderzoek meer inzicht zal geven in de oorzaak van de geconstateerde vervuiling. 100% zekerheid dat de bron wordt gelokaliseerd, is er overigens niet. In afwachting van de uitkomsten van het brononderzoek, worden de benodigde maatregelen getroffen om gezondheidsrisico's voor de omgeving te voorkomen.

De wethouder zal de discussie onder agendapunt 3 met belangstelling volgen om kennis te nemen van de zorgen en vragen van bewoners zodat de gemeente daar ook in de toekomst extra aandacht aan kan besteden.

GGD

De laatste spreker is een adviseur medische milieukunde van de GGD. De GGD is hier vanavond vooral aanwezig om vragen van bewoners te beantwoorden over de mogelijke effecten van PFAS op de gezondheid. Meer informatie is terug te vinden in de presentatie die met het verslag wordt gedeeld als ook op de website van de GGD (www.ggdleefomgeving.nl). Vragen kunnen ook telefonisch of per e-mail worden gesteld (gezondheidenmilieu@ggdhaaglanden.nl).

3. Gelegenheid tot het stellen van vragen

Lars Walder bedankt de deelnemende organisaties voor hun presentatie en biedt de bewoners de gelegenheid tot het stellen van vragen.

De eerste vraag wordt gesteld door de vader van een bewoner van Stichting de KIP (Kleinschalig Integraal Project) voor mensen met een verstandelijke beperking. Hij zal de informatie die vanavond wordt gedeeld, ook terugkoppelen aan het bestuur van de KIP.

Zijn vraag is wat voor het hoogheemraadschap de aanleiding is geweest om regenwater te onderzoeken, de vervuiling is immers geconstateerd in een sloot. De dijkgraaf vertelt dat het regenwater is onderzocht omdat dit afwatert in de sloot. De meting is uitgevoerd in een van de pijpen die uitmondt in de sloot. Of het regenwater van links of rechts komt, kan niet worden vastgesteld omdat al het regenwater zich verzamelt in de sloot. Helaas is bij de eerste meting van het regenwater een rekenfout gemaakt waarop is besloten om het onderzoek niet voort te zetten. Inmiddels is het onderzoek hervat als onderdeel van het brononderzoek. De uitkomsten daarvan zijn nog niet bekend. Er is op dit moment nog geen directe aanleiding in beeld die naar een bron zou kunnen verwijzen.

Een bewoner vraagt waarom ervoor is gekozen om eerst bewoners te informeren en daarna de journalisten. Als dit andersom was gedaan, hadden bewoners wellicht gebruik kunnen maken van informatie die door de journalisten wordt verzameld. Lars Walder zegt daarover dat de organisatie beide groepen van informatie wil voorzien, maar de vragen van de bewoners daarbij meer prioriteit heeft willen geven gezien hun directe belang.

Een bewoner van de Watervogelbuurt heeft kippen en zou graag de eieren willen laten onderzoeken op de aanwezigheid van PFAS. De adviseur medische milieukunde van de GGD vertelt dat de GGD zelf geen metingen uitvoert, maar wel een gezondheidskundige interpretatie van beschikbare meetgegevens kan doen. Desgevraagd geeft zij aan dat het ook niet mogelijk is om als GGD de RIVM opdracht te verstrekken voor het uitvoeren van zo'n meting. De wethouder geeft aan dat hem vooralsnog niet bekend is dat de consumptie van deze eieren tot extra risico zou kunnen leiden.

Een bewoonster zegt sinds 1995 aan de vervuilde sloot te wonen. Zij heeft sindsdien herhaaldelijk geklaagd over de sloot, het water kleurt zwart en zij ervaart stankoverlast. De dijkgraaf geeft aan dat dit niet wordt veroorzaakt door de aanwezigheid van PFAS. Metingen op PFAS worden overigens pas de laatste jaren uitgevoerd. Wel is het mogelijk om bij het uitbaggeren van de sloot gelijk aandacht te besteden aan de geconstateerde vervuiling. Mogelijk is deze het gevolg van een fout in de riolering.

Een bewoner begrijpt dat de uitkomsten van de metingen sterk fluctueren. Dit roept bij hem de vraag op hoe betrouwbaar deze uitkomsten zijn. De dijkgraaf geeft aan dat het hoogheemraadschap nog geen inzicht heeft in de oorzaak van deze fluctuaties. Hij denkt dat het in ieder geval belangrijk is om transparant te (blijven) communiceren over de metingen die zijn uitgevoerd. De hoge concentratie PFOS bevindt zich overigens vooral op één locatie bij de sloot (op de kaart gemarkeerd met de letter A).

Lars Walder vraagt Renate Noé (plaatsvervangend directeur van de Omgevingsdienst Haaglanden) om een toelichting te geven op het brononderzoek. Medewerkers van de afdeling toezicht en handhaving doen samen met het hoogheemraadschap en de gemeente onderzoek naar de bron. Dat onderzoek wordt gericht en zorgvuldig uitgevoerd bij alle betrokken bedrijven om te voorkomen dat er onterecht een bron wordt aangewezen. Op dit moment zijn er nog geen uitslagen bekend. Renate Noé kan daar ook geen harde datum voor geven, de zorgvuldigheid staat in deze voorop. Eerder werd al duidelijk dat het ook kan zijn dat er geen bron wordt geïdentificeerd.

Een bewoner is benieuwd hoe er vóór 2021 werd gemeten. Pieter Janssen, algemeen-directeur van het hoogheemraadschap, vertelt dat alle watergangen in de regio Delfland eens in de acht jaar worden bemonsterd. Hoe er voor 2021 informatie is verzameld, weet hij niet. Op basis van de meting in 2021 waar de vervuiling met PFOS is geconstateerd, heeft het hoogheemraadschap de vervuilde grond afgevoerd. Bij het zoeken naar de bron, is zoals gezegd een rekenfout gemaakt. Toen dit duidelijk werd naar aanleiding van een uitzending van Pointer, is het vervolgonderzoek naar de bron direct weer opgepakt. Op dit moment komt er geen vervuild water meer de wijk in.

Een volgende bewoner is benieuwd of er naast watermetingen ook bodemmetingen zijn gedaan. De aanwezige beleidsadviseur bij het hoogheemraadschap vertelt dat de waterbodem in augustus van dit jaar, is onderzocht. Voor geïnteresseerde bewoners heeft zij een kaart bij zich met de waardes die gemeten zijn. Het totaalbeeld is dat de waardes in de woonwijk vele malen lager liggen dan op het industrieterrein. Alle waardes in de woonwijk liggen onder de risicogrenswaarde voor waterbodem, de grens waarboven nader onderzoek gedaan moet worden.

Vraag aan de GGD is wat de effecten van PFAS kunnen zijn op de gezondheid van de bewoners. De adviseur medische milieukunde van de GGD licht dit toe aan de hand van een overzicht (met illustratie) dat zij in haar presentatie heeft opgenomen. Zoals gezegd wordt deze met het verslag gedeeld. Overigens verwacht zij op basis van de metingen die tot nu toe zijn gedaan (en het rapport van de RIVM), niet dat deze gezondheidsrisico's op zullen treden in de wijk Leidschenveen.

Vroeger was dit landbouwgrond. Een bewoner is benieuwd of dat is onderzocht. Renate Noé antwoordt bevestigend. Er is een database van alle bekende verontreinigen in Nederland en er zijn geen eerdere verontreinigen bekend.

Een bewoner vraagt hoe en waar zij kan laten meten of zij PFAS in haar lichaam heeft. De adviseur medische milieukunde van de GGD geeft aan dat bewoners die hier vragen over hebben contact op kunnen nemen met hun huisarts.

Op verzoek van een bewoner licht de dijkgraaf nog een keer toe hoe de metingen door het hoogheemraadschap tot nu toe zijn uitgevoerd. Aanvullende vraag van deze bewoner is dat hij graag inzage wil hebben in de meetwaarde van de vaste grond (en niet onder water). De dijkgraaf antwoordt dat het bodemonderzoek één van de onderzoeken is die momenteel loopt in het kader van het brononderzoek. Zodra de uitkomsten daarvan bekend zijn worden deze met bewoners gedeeld inclusief een interpretatie.

Gevraagd naar het verschil tussen het risico van vervuild water voor (huis)dieren en mensen, vertelt de adviseur medische milieukunde van de GGD dat er wordt getoetst aan verschillende normen. Over de impact voor huisdieren kan zij namens de GGD geen uitspraken doen. De informatie over mogelijke gezondheidsrisico's voor mensen, wordt zoals gezegd gedeeld met dit verslag.

Een bewoner is benieuwd of er veilig gesproeid kan worden met water uit de sloot (dat vervolgens terecht komt in groente en fruit). De adviseur medische milieukunde van de GGD antwoordt dat uit het rapport van het RIVM blijkt dat er geen extra risico's zijn bij gebruik van het water uit de sloot om een moestuin te besproeien. Daarbij blijft het belangrijk om gevarieerd te eten.

Gevraagd wordt of er metingen zijn verricht door de gemeente Den Haag bij het bouwrijp maken van de bouwgrond. Renate Noé herhaalt dat er geen historische verontreinigen bekend zijn. Daarbij is een aandachtspunt dat er ten tijde van de bouw – zo'n 20 jaar geleden – nog niet gekeken werd naar vervuiling door PFAS. De stoffen waar het hier over gaat (PFAS, PFOS en GenX), worden pas sinds 2018 gemeten.

Een bewoner vraagt hoe illegale lozingen kunnen worden voorkomen nu PFOS sinds 2018 verboden is. Renate Noé vertelt dat de productie en de verkoop doorgaans als eerste worden verboden en oude voorraden dan nog mogen worden opgemaakt. Daarna volgt regelgeving over de afvoer als gevaarlijke stof. De Omgevingsdienst Haaglanden houdt hier toezicht op, maar dat betekent niet dat het altijd verboden is geweest om deze stoffen te gebruiken of te lozen. Daar zit een tijdslijn in.

4. Afsluiting

Lars Walder sluit af met de constatering dat de organiserende partijen hebben geprobeerd om de bewoners zo goed mogelijk te informeren over de problematiek. Zij zullen dat de komende tijd blijven doen. Hij begrijpt dat niet alle vragen hier vanavond zijn beantwoord. Aanvullende vragen of zaken die hier niet aan bod zijn gekomen, kunnen per e-mail worden gesteld op het volgende adres: loket@hhdelfland.nl. Lars Walder sluit de bijeenkomst met dank voor ieders aanwezigheid en inbreng.